

te menschen

ord van den-
willen door-
ichzelf. Men
De diepste
rin wij allen
ooveel door.
Wij moeten
ig. We moe-
nu weet ik
en tijd, dan
gericht. We
pen op het
Maar onze
uitschitteren
rsiteit, maar
het mij, dat
rijzigt heeft.
ende, had ik
elfden geest.
erde ik wan-
tag niet. Al-
anen we tot
algemeene
den moed
werpen naar
en Heere te
d het oude
n. De Heere
verblijvende

gegaan was
t debat den
r te zeggen.
kwam door
Honig, die
geval wilde
ken en den
resultaat be-
heeft. De

zijn.

HEPP.

boek te Jeru-
Haan, aan-
over zijn
nederlandse
gewezen op
Nederlander
de orthodoxe
er uit een
oft geleden.
t weer, wat
schied, eerst
ing gekomen
erkenning ge-
Nu, enkele
de verschil-
r beeld ons
ren dikwijls
n waren.
thouwing al-
n de vorige
En dan heb-
geleerde en
maar ook

g over deze

, dat hij ge-
het tijdperk
oogen moest
nde stelling
en tijd. Het
voorgesteld
a uitgedoofd
keerd, juist
die stelling
leefde; en
de reddeloos
n, en stelling
n gevonden,
rsching den
uitwek naar

luid, dat hij
kking onzer
ogelijke on-
derwijs nog
en van min-
den. En nog
ad voor Ne-
J. A. Levy,
niging Bur-
te de onver-
zoo 't kon,
moest, met
heid om de
het licht te

lichter was. En 't is vooral in deze laatste hoe-
danigheid, dat hij thans onze aandacht verdient.

Wat de Haan in de eerste plaats teekende, was
zijn ongehoorde felheid tegen alles wat hem ver-
keerd scheen. In woord en daad was hij een ge-
vaarlijk en daardoor invloedrijk tegenstander. 't Is
uit allerlei artikelen gebleken, hoe hij den strijd
heeft aangebonden tegen de verwording van het
Zionisme, dat, meer en meer ook een politieke be-
weging geworden, tot allerlei excessen voerde en de
andersdenkende Joden te Jeruzalem benoedigde.
Zelfs heeft hij, naar het „Handelsblad“ citeerde uit de
„Daily Mail“, zich hetodium verworven „de kam-
pioen te zijn van de zaak der ware Joden, de
onvervalschte, orthodoxe belijders van hun gods-
dienst“. (Juist daardoor is de gedachte aan een
politiek moord gewettigd.) Door velen gehaat, ge-
boycot als professor aan de Universiteit te Jeru-
zalem, herhaaldelijk beleedigd en bedreigd, ten
slotte vermoord, is deze man inderdaad geworden,
wat een der Engelsen bladen hem noemde „een
martelaar“. Maar dan toch niet van z'n beginsel
alleen, maar ook van z'n heftig temperament,
van „z'n vlijmscherp intellect“.

Dat oostersche temperament nu beheerschte ook
z'n dichtwerk. Gevormd in de school van Van
Deyssel en naturalist dus in den aanvang, werd
hij gaandeweg een individualist, gedreven door de
passie van z'n oosterschen aanzlag. Zoo kwam er
een sterk emotie-element in z'n kunst, die, hel-
gekleurd, ongebonden ook in den vorm, met rauwe
eerlijkheid al de heftigheid van z'n gemoed bloot
legde. Zoo mateloos als hij was in z'n vervloeking
over de vervolgers van z'n geloofsgenooten, (zie
b.v. z'n boekje „In Russische gevangenis“, na
een reis door Rusland geschreven) zoo grenzenloos
was z'n smart over vroegere zonden, over z'n
onwaardigheid in de herinnering aan den zegen
van z'n vader en de geboden van z'n moeder
(„Het Joodsche Lied“). Dat blijft wel de waarde van
z'n literairen arbeid, het eigene, dat de heftige
bewogenheid van gemoed reflecteert. Daarom is
ook „het Joodsche Lied“ z'n beste werk gewor-
den, want daarin leeft z'n verleden in gewijde
herinnering en z'n heden in worsteling en strijd.
In z'n weemoedige zangen over den Joodschen
leest-cyclus is hij de dichter van het Jodendom,
meer dan iemand anders, in de soms hel-contrast-
teerende en plotseling opbruizende tonen van harts-
tocht, haat, waak, strijdwoede, vervloeking van
anderen en zichzelf is hij de echte oosterling. Het
tijn-voelende jongetje uit „Het Huisje aan de Sloot“
is als dichter van het Joodsche Lied geworden de
door het leven hard gemaakte, cynische denker,
die teleurgesteld is in anderen en zichzelf.

Een tweede eigenschap van de Haan, die in
't bijzonder als rechtsgeleerde hem kenmerkte, was
z'n hechten aan de waarde der significa, de
beteekenisleer, die zich er op toelegt de juiste
houding te treffen tusschen het woord en de be-
teekende zaak. Z'n proefschrift over Rechtskundige
significa, z'n oratie, waarmede hij als privaat-docent
aan de Amsterdamse Universiteit optrad, „Wezen
en Taak der rechtskundige significa“, verschillende
artikelen en verhandelingen, spreken daarvan. Ook
deze eigenschap komt ten goede aan z'n kunst,
want, zooals Borel heeft aangetoond in „Het Va-
derland“, z'n taal is daardoor van een verrassende
begripszuiverheid geworden, levend en eigen. In
dit opzicht vooral zijn altijd merkwaardig geweest
de rake, geestige brieven, die hij als correspon-
dent van het „Handelsblad“ aan z'n krant schreef.
De bloemlezing daaruit, als deze naam goed is,
die onder den titel „Jeruzalem“ verscheen, kan

stellen. En die goede gelegenheid achtte hij geko-
men, toen hij voor Patrimonium in Plancius sprak.
Toen toch had hij vóór zich de mannen uit Trans-
vaal, die, Calvinisten als wij, ons politiek pro-
gram hadden overgenomen. De man zelf was onder
het drietal, die ons antirevolutionaire program voor
Transvaal had omgewerkt, t.w. Ds S. J. Du Toit.
En terwijl nu onze liberalisten, en met name de
Amsterdammer, voor deze mannen van elders
den lof over hadden, dat ze aller vrijheid stipt
eerbiedigen en hun land gelukkig hebben gemaakt,
beschuldigden diezelfde liberalisten, onder aanvoe-
ring van de Amsterdammer, die Calvinisten
onder hun eigen landgenooten, die precies zelf-
de politiek program hebben, dat wij anderer vrij-
heid niet eerbiedigen zouden, en bedreigden ons
met geweld.

Dit dfeigement, bij de komst der Transvaalse
Deputatie, gaf De Standaard voorts aanleiding
om de levensvraag te overwegen, of uitwijken uit
het vaderland, als de druk te bang wordt, man-
lijke plichtsbetrachting is, dan wel ootterende laf-
heid. Zie het hoofdstuk: Réfugié's, in het
nr van 4 April. Verder over Levy's dreigement
de nrs 7, 19, 21 en 30 April.

Intusschen had de Hoogheer Dr P. Harting
een poging aangewend om de eere der liberalen,
als ging hun pleit steeds vóór vrijheid en tegen
tyrannie, te verdedigen. En daaraan danken we
'n paar keurige opstellen: een keurig stuk huma-
niteitsleer van Prof. Harting en een niet minder
keurig stuk christelijke levensbeschouwing van Dr
Kuyper. Zie de correspondentie in De Stand-

daarvan een indruk geven. Dichterlijke visie en
meesterschap over de taal maken dat boekje,
't welk we al eens eerder in „De Reformatie“
bespraken, tot een sprekende proeve van de Haan's
talent. In hem waren de dichter en de journalist
harmonisch samengegroeid.

Volledigheidshalve noemen we nog z'n bundels
„Libertijnsche liederen“ en „Kwatrijnen“, die, vóór
„het Joodsche Lied“ geschreven, daardoor in de
schaduw zijn gesteld, en z'n geruchtmakende ar-
tikelen in de oorlogsjaren over het pogen der Duit-
sche juristen, om de zaak van Duitschland's recht
juridisch te bepleiten.

In al zijn werk is hij alzoo dezelfde: heftig-emo-
tioneel, scherp-belijd, sterk-critisch; tegenstrijdige
eigenschappen als men ze op zichzelf beschouwt,
maar in Jacob Israël de Haan met z'n oostersche
temperament, z'n hechten aan de significa, z'n
„vlijmscherp“ intellect inderdaad tot een eenheid
geworden.

Daardoor heeft hij als jurist uitgeblonken, had
z'n literaire arbeid een bijzondere waarde, had
z'n strijd voor de orthodoxe Jodenheid buiten-
gewone kracht — daardoor misschien ook is hij
het slachtoffer geworden van een fanatieken moor-
denaar.

Naschrift. De heer W. W. H. te 's-Gravenhage
vraagt mij het adres van uitgave van Sabbe's boekje
„Een Mei van Vroomheid“. Dat is C. J. A. van Dis-
hoeck, Bussum.

Van L. E. S. te G. ontving ik in vriendelijken
dank 11.— voor Alice Nahon.

De heer J. J. Leijts te Amsterdam schreef mij een
brief naar aanleiding van m'n verklaring van den titel
„Zantekoorn“, in de bespreking van dat boek. Mijn
verklaring „nalezing van wat op den akker was blij-
ven liggen“ rectificeert hij in zooverre, dat meer de
nadruk vallen moet op bijeenbrengen van wat ver-
spreid op den akker ligt, dan op naderhand samen-
lezen. Ook tijdens het maaien wordt in Vlaanderen
het zante-koorn „geraapt“. De aren, waar nog stroo
aan zit, worden bijeen gezameld tot een bosje, een
zante. En dus beteekent „zante-koorn“, koren, dat van
hier en daar op het veld is samengeraapt, waar het is
blijven liggen. De beteekenis is dus ruimer dan nalez-
zing alleen.

Voor deze rectificatie zeg ik den heer L. dank.
C. I.

GEESTELIJKE ADVIEZEN.

(Adres: De K. Fernhout Mzn. Vreeland. (U.)

Het Spel.

't Spreekt vanzelf, dat de lezers van ons blad,
tusschen de verschijning van het vorige en van
dat nummer, nog geen gelegenheid vonden, ook
al lagen de vragen bij hen opgestapeld, me voor
de rubriek, die de redactie betitelde met den naam
„Geestelijke adviezen“, reeds de noodige stof toe
te zenden.

In afwachting daarvan, zal ik daarom maar
alvast beginnen met iets te schrijven over een onder-
werp, dat, al staat het zelf onder ons nu juist niet
in het vraagteeken, toch, zooals een gesprek, waar-
van ik onlangs gedrongen toehoorder was, demon-
streerde, vóór en na verschillende vragen doet
opkomen.

'k Bedoel het spel.

En dan het spel, niet zooals het het leven onzer
onbezorgde jeugd voor een groot — helaas toch
nog al te klein-deel vult, maar zooals het anderen
dient tot ontspanning, al of niet verbonden met
geestelijke of lichamelijke oefening.

'k Zei daareven, dat het onder ons, gereformeer-
de belijders, niet in een vraagteeken staat. En ik

aard van 1, 5, 9 en 12 April 1884. En ook
De Heraut van 20 April 1884.

Aan laatstgenoemd blad ontleenen we het vol-
gende:

Aan Uwe vriendelijke en minzame uitnodiging,
om, met terzijetting van bijzondere opzien, de
hand te reiken aan „allen, die van talent en goeden
wille zijn“, teneinde onze maatschappij „in betere
banen te leiden“, mag ik dan ook tot mijn leed-
wezen geen gehoor leenen. Niet wijl ik niet naar
sympathie dorst en de verzoening van wie ge-
scheiden liggen niet overschoon zou vinden, maar
overmits men om iemand op een betere baan te
leiden, toch eerst weten moet, waar die baan
ligt.

En daarover nu, Hooggeleerde Heer, worden de
volgelingen van den Man van Smarte het met de
tolken van het Rationalisme nimmer eens.

De Christus staat tusschen hen en ons, en hem
mogen we niet verloochenen. Dat ware de trouw
verzaaken van ons menschelijk hart. Een zelfver-
laging en wegwering van onzen menschenadel,
dien Gij, ik weet het, dan ook allerminst van
ons vergt.

Die Christus nu blijft voor alle eeuwen
dezelfde, en blijft in elken tijd zijn absolu-
ten eisch stellen, dat elk gebied des levens
aan den gang van zijn Koninkrijk onderworpen zij.

Laat dus al de beschaving toenemen, onze schat
van kennis zich verrijken, toenemen onze macht
over de natuur, en daardoor de vorm des levens
wisselen, één blijft desniettemin toch door alle
eeuwen heen de diepe nood van het kranke men-
schenhart, en door geen anderen balsem kunt Gij,
of wie ook, thans de wonde onzer ziel genezen,

meen, inderdaad, gerust te kunnen constateeren,
dat het geoorloofde van 't spel, in het algemeen,
onder ons niet wordt betwist. Maar dan moet ik
er aanstonds aan toevoegen, dat er aan de gulheid
waarmee zijn recht wordt erkend, hier en daar
nog wel wat ontbreekt.

Velen dragen en dulden het meer dan dat ze
het toejuichen en aanmoedigen, en maken daarbij
zooveel restricties, dat het toch altoos het benepen
plaatsje van een indringen houdt; wél voor wie
nog pas de kinderschoenen ontgroeiende; niet voor
wie voor den drempel van den mannelijken of vrou-
welijken leeftijd staat. Of, als ook de volwassenen
worden toegelaten, wél voor den gewonen man,
maar niet voor wie gewichtiger taak kreeg of tot
een positie van eere kwam; of ook: wél voor wie
geen ander dan maatschappelijk werk verricht, maar
niet voor wie tot geestelijken arbeid werd geroepen;
wél, vooral, voor een gewoon gemeentelid, maar
niet voor een ouderling of een Dienaar des Woords.

Al zulke beperkingen bewijzen, dat wie ze maakt,
in het spel, mag hij het ook al dulden, iets min-
waardigs en voor een mensch-in-volle-maat, voor
een christen bovenal, eigenlijk iets vernederends
ziet. Nu oordeelen we over zulken niet hard en
uit de hoogte.

We denken er niet aan voor hen aanstonds het
brandijzer met het merk „Doopersch of „bekrom-
pen“ in 't vuur te leggen.

Het schromelijk misbruik, dat er van het spel
gemaakt wordt en de beuzelachtigheid van veel
spelen, verklaren hier veel. Toch ligt er in dezen
bedekten weerzin tegen alle spel, een gebrek aan
waardering, in den grond een miskenning van een
goede en kostelijke gave Gods.

Het eigen werk en het eigen Woord Gods doen
ons het spel geheel anders zien.

Het leven der natuur is vol spel, d.w.z. vol van
actie en beweging, die niet gericht zijn op eenig
nuttigheids-doel in engeren zin; op voortbrenging
of instandhouding, maar enkel uiting zijn van dar-
tele energie of intense levensblijheid, en geen ander
doel hebben dan schoonheid te spreiden en vreugde
op te wekken.

Aan den hemel boeit ons het spel der wolken
en der lichtschaakeeringen.

Op onze aarde is er het spel van de golven der
zee en van de kabbelingen der beek; van de wind-
vlag met het verdoorde blad, van den visch in de
vliet, van de dansende muggen in de avondzon,
en van het blanke lam in de bloemige weil. Neen,
dit alles is geen dichterlijke droomerij, maar heer-
lijke werkelijkheid. Door den Heere onzen God ge-
schapen werkelijkheid.

God heeft geweld, dat er spel in zijn schepping
zou zijn, omdat Hij goed is; omdat Hij lust heeft
aan de schoonheid en aan de vreugde zijner schep-
selen; omdat Hij wil, dat ze, al spelend, al zingend
en dartelend getuigen zullen zijn van de volzalig-
heid die er perst en jubelt in zijn eigen Wezen.

Zóó groot is Zijn lust aan dit vroolijke spel Zijner
schepselen, dat Hij het zelfs onder de wolk van Zijn
vloek voor vernietiging bewaarde.

En als ons donker oog zou weigeren het te zien
en ons somber hart zou vergeten er aandacht voor
te hebben, dan maakt Hijzelf er ons opmerkzaam
op in Zijn Woord.

Dan spreekt Hij den morrenden Job van de
bergen, „waar al de dieren des velds spelen“ en
dan doet Hij den dichter van Psalm 104 ons voor-
zingen van de zee waarin „de schepen wandelen
en waarvoor Hij den Leviathan formeerde om er
in te spelen“.

Als Hij het benauwde en platgetreden Jeruzalem
troost met de blijde toekomst, die Hij het scheppen

dan waarmede die wonde geheeld is in de dagen
van Calvijn. Wat ook wisselt, toch blijft alle volk
door alle eeuw brood eten voor zijn honger en
water behoeven voor zijn reiniging, en zoo ook
blijft van geslacht tot geslacht ons verbijzeld men-
schelijk hart dorsten naar verzoening met den
Eeuwige en hongeren naar Hem, die het Brood
des Levens is, ook voor wie Hem in zijn heerlijk-
heid nog niet kent.

Is het mij dus, ook naar Uw getuigenis, eenigs-
zins mogen gelukken, om het aan een deel mijner
landgenooten weer iets duidelijker te maken, dan
het eertijds was, hoe we, als kinderen onzer eeuw,
nochtans terug moeten naar diezelfde Bron, waar-
uit Calvijn en zijn heldengeslacht eens krachtiger
levenstinctuur had ingedronken, dan het liberalisme
ons dusver bood, zoo is mij dit eer oorzaak tot
dank, dan dat het mij om mijns volks wil berouwen
zou. Zelfs zou het mij o, zulk een innige vor-
kwikking zijn, indien deze, mijnerzijds zeer gewaar-
deerde correspondentie, U, Hooggeleerde Heer, bij
het afaan Uwer dagen nog aanleiding wierd, om
wat werkelijk resultaat van stellige wetenschap is,
minder onverzoeijlijk te achten met de aloude Be-
lijdenis van onzen Heer.

Of overschrijd ik met de uiting van dezen stillen
wensch de grens van den eerbied, dien ik U schul-
dig ben? Ik wil het niet gelooven. Of hoe zou mij
persoonlijk de Belijdenis van mijnen Heer en Hei-
land ernst kunnen zijn, zonder dat ik de vreugd
en de heerlijkheid dier goddelijk schoone belijdenis
ook toebad aan den grjsaard, tot wien ik met zoo-
veel eerbied opzie en wiens kloek taal voor an-
derer geschonden recht mij zoo vaak toesprak en
verkwikte.